

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра економічної та соціальної географії

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГЕОГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ ТА РОЗСЕЛЕННЯ
для студентів**

галузь знань	10 природничі науки
спеціальність	106 – Географія
освітній рівень	бакалавр
освітня програма	Урбаністика та міське планування
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2022/2023
Семестр	3
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Викладачі:

Любіцева Ольга Олександрівна, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри країнознавства і туризму

Запотоцька Вікторія Анатоліївна, кандидат географічних наук, асистент кафедри економічної та соціальної географії

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.

КИЇВ – 2022

Розробники:

Любіцева Ольга Олександрівна, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри країнознавства і туризму

Запотоцька Вікторія Анатоліївна, кандидат географічних наук, асистент кафедри економічної та соціальної географії

ЗАТВЕРДЖЕНО

«12» травня 2022 року

Завідувач кафедри

Міх проф. Костянтин МЕЗЕНЦЕВ

Підписав/ав:

Протокол № 15 від «12» травня 2022 року

Підписав/ав:

Протокол № 6 від «29» серпня 2022 року

Підписав/ав:

Схвалено науково - методичною комісією географічного факультету

Протокол № 6 від «29» серпня 2022 рокуГолова науково-методичної комісії Н.К. доц. Наталія КОРОГОДА«29» серпня 2022 року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – надати знання закономірностей формування геодемографічних, етногеографічних, розселенських, геоурбанізаційних процесів під впливом соціально-економічних та природних факторів, навчити аналізувати ці процеси із застосуванням методів та методик географії населення та розселення, сформувані здатності розв’язання складних спеціалізованих задач та практичних проблем з географії населення із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження, надати знання про територіальні відмінності процесів природного відтворення населення, розміщення населення, формування систем розселення, урбанізаційних процесів, міграцій.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Успішне опанування дисциплін «Суспільна географія», «Географія світу: міста та регіони».
2. Розуміння ролі населення і розселення у формуванні географічних процесів у ландшафтній оболонці, знання з особливостей перебігу демографічних, етнічних та екістичних процесів в країнах світу різного типу.
3. Вміння користуватися різноманітними джерелами інформації про населення, аналізувати інформацію і формулювати висновки, графічно відобразити статистичну інформацію, створювати картосхеми.

3. Анотація навчальної дисципліни: Дана навчальна дисципліна складається з двох змістових частин. Перша частина присвячена вивченню теоретичних положень та результатів аналітичних досліджень з географії населення: етапів заселення, географії рас та етногеографії, геодемографічних особливостей відтворення (природного та механічного руху населення), структури населення, ознайомленням з сучасними теоріями народонаселення та регіональними прогнозами ООН, якісними (за ІЛР) та соціально-економічними (рівень та якість життя) характеристиками. У другій частині розглядається географія розселення населення, а саме: класифікація поселень (за різними ознаками), їх типологія, форми розселення, процеси формування систем розселення, агломерування та урбанізація, теорія світових міст, базові положення геоурбаністики, особливості розселення в сільській місцевості та надається характеристика цих процесів в світі та в Україні.

4. Завдання вивчення дисципліни полягає у формуванні знань загальних закономірностей геодемографічних, екістичних та геоурбанізаційних процесів в світі і в Україні, вмінні аналізувати геодемографічну інформацію і застосовувати її в подальших суспільно-географічних дослідженнях, зокрема:

- знання та розуміння предметної області, знання та використання концепцій і парадигм географії населення та розселення (ЗК2, СК7);
- здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик населення та розселення у практичних ситуаціях (ЗК 1, СК2);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку демографічних і розселенських процесів у розвитку суспільства (ЗК12).

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність *)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.	знати:			
1.1	базові поняття з теорії географії населення і розселення, історію географічного вивчення населення, методи дослідження	<i>Лекція, практичне заняття, самостійна робота</i>	<i>Виконання практичних робіт, виконання творчих аналітично-розрахункових робіт, тематична контрольна робота (тести), іспит</i>	до 10%
1.2	особливості перебігу геодемографічних процесів і міграцій під впливом глобалізації і її глокалізаційних проявів, а також особливості та форми розселення населення залежно від умов географічного простору	<i>Лекція, практичне заняття, аналітична робота, самостійна робота</i>		до 10%
1.3	основи організації переписів населення, реєстри, поточний облік і спеціальні обстеження населення, історію переписів населення	<i>Лекція, практичне заняття, самостійна робота</i>		до 5%
1.4	основи етнічної географії, концепції та класифікації етносів	<i>Лекція, практичне заняття, аналітична робота, самостійна робота</i>		до 10%
2.	вміти:			
2.1	пояснювати особливості демогеографічної етнічної, міграційної ситуації, урбанізаційних і екістичних процесів	<i>Практичне заняття, аналітична робота, самостійна робота</i>	<i>Виконання практичних робіт, виконання творчих аналітично-розрахункових робіт, тематична контрольна робота (тести), іспит</i>	до 45%
2.2	досліджувати джерела демографічної інформації, аналізувати історію переписів населення в Україні та світі; аналізувати структуру населення і характер розселення на різних просторово-часових масштабах	<i>Практичне заняття, аналітична робота, самостійна робота</i>		
2.3	аналізувати демогеографічний і трудовресурсний потенціал території	<i>Практичне заняття, аналітична робота, самостійна</i>		

		<i>робота</i>		
2.4	оцінювати та аналізувати особливості розміщення міського та сільського населення, проводити аналіз урбанізаційних процесів та міграцій	<i>Практичне заняття, аналітична робота, самостійна робота</i>		
3.	комунікація:			
3.1	використовувати комунікативні навички і технології на практиці, виявляти державницьку і громадянську позицію	<i>Практичне заняття, вирішення конкретних задач та ситуацій</i>	<i>Виконання творчих аналітично-розрахункових робіт</i>	до 10%
4. автономність та відповідальність:				
4.1	демонструвати розуміння особистої відповідальності за професійні та/або управлінські рішення у сфері антропогенезу і расогенезу, демографічного розвитку, розселення населення, міграційних процесів, використання трудових ресурсів, етнічних особливостей розвитку	<i>Практичне заняття, вирішення конкретних задач та ситуацій, самостійна робота</i>	<i>Виконання практичних робіт, виконання творчих аналітично-розрахункових робіт, іспит</i>	до 10%
4.2	демонструвати повагу та цінування різноманітності, мультикультурності, гендерної рівності, діяти на основі етичних міркувань (мотивів), соціально відповідально та громадянсько свідомо			

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	Результати навчання дисципліни											
	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	4.1	4.2	
Програмні результати навчання												
Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук (P01)	+	+		+	+					+	+	
Знати і розуміти основні види географічної діяльності, їх поділ (P02)			+			+	+	+			+	
Пояснювати особливості організації географічного простору (P03)		+			+		+	+				+
Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах (P09)	+					+	+	+				

7. Схема формування оцінки

Рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами написання письмових контрольних робіт, виконання практичних робіт, іспиту.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

- результати навчання – **1.1, 1.2, 1.4 (знання)** – до 10% за кожен, **1.3 (знання)** – до 5%;
- результати навчання – **2.1-2.4 (вміння)** – до 45%;
- результати навчання – **3.1 (комунікація)** – до 10%;
- результати навчання – **4.1-4.2 (автономність та відповідальність)** – до 10%

7.1. Форми оцінювання студентів

У курсі передбачено 2 змістові частини. Заняття проводяться у формі лекцій та практичних занять. Завершується дисципліна іспитом.

Семестрове оцінювання: кількість балів, що студент отримує протягом семестру є сумою балів, що були отримані при оцінюванні роботи на практичних заняттях та виконанні тематичних контрольних робіт.

Організація оцінювання: Робота на практичних заняттях оцінюється по виконанню, відповідно до графіка проведення практичних занять. Тематичні контрольні роботи проводяться у тестовій формі.

Умови допуску до іспиту: рекомендований мінімум для допуску до іспиту – 36 балів. Для студентів, які набрали сумарно менше від 36 балів (*рекомендований мінімум*) кількість, обов'язковою умовою для отримання допуску до іспиту є написання рефератів за питаннями пропущених чи недостатньо засвоєних тем.

Підсумкове оцінювання у формі іспиту проводиться в письмовому форматі. Максимальна кількість балів під час іспиту – 40, мінімальна кількість балів, що додаються до семестрових – 24 (*60% максимальної кількості балів, відведених на іспит*).

Загалом, формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка», введеного в дію наказом № 716-32 від 31 серпня 2018 року.

7.2. Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістова частина 1. Географія населення				
1	Тема 1. Географія населення: предметно-об'єктна сфера, структура, місце в системі наук. Теорії і концепції народонаселення	2	2	10
2	Тема 2. Географія людських рас. Етногеографія	4	1	5

3	Тема 3. Основи демографії. Структура населення, основні її характеристики та показники	6	3	15
4	Тема 4. Географія міграцій. Динаміка народонаселення	4	2	10
5	Тема 5. Якісні показники народонаселення. Індекс розвитку людського потенціалу	2	1	5
6	Тема 6. Географія трудових ресурсів	2	1	5
Змістовий частина 2. Географія розселення				
7	Тема 7. Географія розселення: теоретико-методологічні положення. Системи розселення.	2	2	10
8	Тема 8. Урбанізація. Географія міст. Геоурбаністика	6	2	10
9	Тема 9. Георуалістика: особливості сільського розселення	2	1	5
	РАЗОМ	30	15	75

Загальний обсяг **120 год.**, в тому числі:

лекції – 30 год.

практичні заняття – 15 год.

самостійна робота - 75 год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Анісімова Г.М., Молнар Й.Й., Молнар Д.С.С. Географія населення: курс лекцій. Ужгород: СП «ПоліПрінт», 2012. 212 с.
2. Гудзеляк І.І. Географія населення : навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 126 с.
3. Любіцева О.О., Герасименко Г.В., Кочеткова І.В. Робочий зошит з курсу «Географія населення та розселення». Київ: «Альфа-ПІК», 2017. 85 с.
4. Любіцева О.О., Кочеткова І.В. Географія населення і розселення. Практикум. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2020. 108 с.
5. Соціальна географія: підручник. За ред. Л. Немець та К. Мезенцева. Київ: Фенікс, 2019. 304 с.

Додаткова:

1. Влах М. Географія населення: Словник-довідник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005.
2. Гудзеляк І.І. Збірник тестових завдань з курсу “Географія населення” для студентів географічного факультету. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 88 с.
3. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація. Монографія. Київ: МВС України, 2009.
4. Денисенко О.О. Процеси метрополізації: світогосподарський аспект: монографія. Київ: Інститут географії НАН України, 2012. 193 с.
5. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти. Чернівці: Рута, 2003. 392 с.
6. Джаман В.О., Круль В.П., Чернюх Г.Я. Демогеографія. Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2002.
7. Дністрянська Н.І., Дністрянський М.С. Дуже малі міські поселення Львівської області: суспільно-географічний потенціал та перспективи розвитку: Монографія. Львів: ЛГУ імені Івана Франка, 2013. 198 с.
8. Дністрянський М.С. Етногеографія України: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008.
9. Доценко А. І., Зінич В. Т., Великохотько О. Т., Танцюра В. Л. Розселення в Україні: проблеми і перспективи. Під ред. Б. М. Данилишина. Київ: РВПС України НАН України, 2006.
10. Доценко А.І. Сільське розселення в Україні: динаміка та структура. Київ: Фенікс, 2010. 288 с.
11. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). Київ: НАН України, РВПС України. Київ: Фенікс, 2010. 536 с.
12. Дронова О. Л. Геоурбаністика : навч. посіб. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2014. 419 с.
13. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія населення України: Навчальний посібник. Тернопіль, 2007.
14. Зінич В.Т. Сучасні етнодемографічні процеси в Україні. Київ: РВПС України НАН України, 2004.
15. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів : навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 190 с.
16. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність та поляризація: Монографія. Київ: Прінт сервіс, 2014. 132 с.

17. Мезенцева Н., Кривець О. Гендер і географія в Україні: Монографія. Київ: Ніка-Центр, 2013. 194 с.
18. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. Енциклопедія. За ред. Ю. Римаренка. Київ: Довіра, 1998.
19. Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Вступ до соціальної географії: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2000.
20. Олійник Я.Б., Запотоцький С.П., Запотоцька В.А. Ринок житла Київського регіону: суспільно-географічний вимір : монографія. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2019. 172 с.
21. Прибиткова І.М. Основи демографії. Посібник для студ. Київ: АртЕк, 1995. 256 с.
22. Сюткін С. І. Географія населення: Курс лекцій. Суми: СумДПУ ім. С. Макаренка, 2002.
23. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: підручник. Одеса: Астропринт, 2009. 544 с.
24. Цапок С.О. Поліетнічна експозиція світу у фокусі сучасних демовідтворювальних та міграційних процесів : монографія. Львів: Априорі, 2017.
25. Castles S., Miller M. J. The age of migration: international population movemets in the modern World. New York, 1993.
26. Cordon R.G. Ethnologue: Languages of the World. Dallas, International, 2005.
27. Clemens M. Migration is a Form of Development: The Need for Innovation to Regulate Migration for Mutual Benefit. UN Population Division, Technical Paper, 2017/8. New York: United Nations.
28. Hunt J. The impact of immigration on the educational attainment of natives. Journal of Human Resources, 2017, Vol. 52 (4). P. 1060–1118.
29. Milanovic B. Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization. Harvard University Press, 2016.
30. Zapototskyi S., Zapototska V., Holub Y., 2020. Socio-environmental aspects of provision of landscaping in the city of Chernihiv. Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Geografiya. 1/2 (76/77), 44-53.

Інформаційні ресурси:

Державна служба статистики України	http://www.ukrstat.gov.ua
Інститут демографії та соціальних досліджень	
НАН України імені М.В. Птухи	http://www.idss.org.ua
Організація Об'єднаних Націй (ООН)	http://www.un.org/en/index.html
Представництво ООН в Україні	http://www.un.org.ua/ua/
Фонд народонаселення ООН	http://www.unfpa.org/
Фонд народонаселення ООН в Україні	http://www.unfpa.org.ua/
Програма ООН з населених пунктів	http://unhabitat.org/
Дитячий фонд ООН	http://www.unicef.org/
Програма ООН-жінки	http://www.unwomen.org/en
Управління Верховного комісара ООН у справах біженців	http://www.unhcr.org/
Комісія по населенню і розвитку Економічної і соціальної Ради ООН	http://www.un.org/en/development/desa/population/commission/index.shtml
Організація ООН з питань освіти, науки і культури	http://en.unesco.org/
Міжнародна організація праці	http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm
Представництво МОП в Україні	http://www.un.kiev.ua/ilo
Міжнародна організація з міграції	http://www.iom.int/
Представництво МОМ в Україні	http://iom.org.ua/ua
Всесвітня організація з охорони здоров'я	http://www.who.int/en/
Представництво ВООЗ в Україні	http://www.euro.who.int/en/countries/ukraine

Статистична комісія ООН
Світовий банк
Рада з народонаселення
Бюро інформації про населення

<http://unstats.un.org/unsd/default.htm>
<http://www.worldbank.org/>
<http://www.popcouncil.org/>
<http://www.prb.org>